

Електронна інформація: вдосконалення організації та використання

У роботі секції «Вдосконалення форм і методів інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки» (наук. кер.: В. М. Горовий, заступник генерального директора НБУВ, керівник СІАЗ, канд. філос. наук, с. н. с., М. І. Нечай, заступник керівника Управління стратегічних розробок Ради національної безпеки і оборони України; учен. секр.: Т. Ю. Гранчак, зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук) взяли участь 37 осіб, серед яких – провідні фахівці Управління стратегічних розробок Ради національної безпеки і оборони України, Київського центру політичного та економічного аналізу, Українського центру культурних досліджень, Бібліотеки Російської Академії наук, відділу інформаційно-бібліотечного забезпечення Апарату ВР України, Національної парламентської бібліотеки України, Державної історичної бібліотеки України, Наукової бібліотеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, НБУВ.

У рамках роботи секції було заслухано 24 доповіді, представлено матеріали заступника директора з наукової роботи Бібліотеки Російської академії наук, канд. пед. наук І. М. Беляєвої «Нові тенденції книгообміну в бібліотеках РАН» та зав. лабораторії досліджень міжнародних зв'язків Українського центру культурних досліджень, канд. іст. наук М. Б. Кушнар'євої «Бібліотечні інформаційні ресурси як фактор розвитку культурної сфери».

Під час роботи секції було розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із основними принципами, методами і формами творення інформаційних баз, відпрацюванням жанрів і форм продукції інформаційно-аналітичних структур бібліотек, особливостями організації електронних інформаційних ресурсів, структуризацією електронної інформації.

Також порушувалися й обговорювалися питання стосовно нових вимог щодо інформаційно-аналітичної продукції бібліотек, перспектив її включення в глобальний інформаційний простір, становлення бібліотечної системи як центру виробництва високоякісної інформації.

Доповідачами підкреслювалось велике значення оперативної, об'єктивної, достовірної прогностичної інформації у прийнятті ефективних управлінських рішень і стратегічному плануванні. При цьому наголошувалося на важливій ролі НБУВ та її інформаційно-аналітичної Служби (СІАЗ) в інформаційно-аналітичному забезпеченні владних структур.

Водночас у ряді доповідей приверталась увага до проблем, які ускладнюють оперативну підготовку якісного аналітичного продукту, в першу чергу – недостатнє комплектування бібліотеки зарубіжними та вітчизняними періодичними виданнями.

На необхідності налагодження ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення владних структур для розв'язання державних питань стратегічного характеру, а також визначення загальної стратегії державного розвитку наголосив заступник керівника Управління стратегічних розробок РНБОУ М. І. Нечай. При цьому було зазначено важливість охоплення під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів не лише вітчизняних, а й, значною мірою, зарубіжних інформаційних ресурсів, оптимальної організації інформаційних потоків, а також – створення системи із забезпечення систематичного інформування управлінських структур щодо передового досвіду зарубіжних країн.

На ролі інформаційно-аналітичної продукції, зокрема підготовленої бібліотечними центрами, у здійсненні ефективного державного управління зупинився головний консультант Головної аналітичної служби Секретаріату Президента України, канд. іст. наук, доцент А. Г. Бульвінський. Зокрема, було висвітлено значення діяльності бібліотек та їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів (на прикладі СІАЗ НБУВ) у забезпеченні науково-інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень, формуванні вітчизняного інформаційного простору. При цьому було зауважено необхідність підвищення рівня оперативності та науковості інформаційно-аналітичних матеріалів.

У цьому контексті було підкреслено зростаюче значення творення відповідних інформаційних баз, основні принципи, методи і форми творення яких було розглянуто у виступі заступника генерального директора НБУВ, керівника СІАЗ, канд. філос. наук, с. н. с. В. М. Горового. Зокрема, зазначалось: вивчення можливостей системи соціальних інформаційних баз, що забезпечують розвиток структури українського суспільства, оптимального використання їх потенціалу набуває особливого значення. Можна стверджувати, що, по-перше, інформаційна база є однією з найважливіших ознак існування і розвитку всякої людської спільності як відносно самостійної, сталої складової в загальносуспільному процесі. По-друге, інформаційна база містить обсяги інформації, необхідні для існування даної спільності, її самоідентифікації і розвитку в соціальному середовищі. По-третє, соціальна інформаційна база – структура, у якій всі обсяги інформації є керованими, розміщеними у сфері впливу наявних пошукових систем даної спільності і готові до використання. По-четверте, інформаційна база своїм наповненням має інформацію, що визначається як кінцевий результат відображення, позначення змісту, одержаного з зовнішнього для даної людської спільності світу та в результаті відображення внутрішніх процесів у даній спільності. По-п'яте, соціальна інформаційна база створюється разом зі становленням даної людської спільності: а) шляхом відбору необхідної інформації з

більш загальних, включаючи загальносуспільну, інформаційних баз. У наш час найбільш загальні інформаційні бази пов'язані з ресурсами глобального інформаційного простору, інформаційними ресурсами інтернету; б) шляхом творення нової інформації в інтересах даної людської спільності.

Під соціальною інформаційною базою, таким чином, розуміється весь необхідний обсяг соціально значущої інформації, керований, постійно поповнюваний, призначений для самоідентифікації, збереження і розвитку цієї людської спільності.

Практика інформаційної діяльності дає підстави для визначення основних принципів, методів і форм творення інформаційних баз. Серед принципів при цьому найбільш рельєфно сьогодні проявляються принципи доцільності, достатності, безперервності наповнення інформаційних баз, спадкосмності, пріоритетної концентрації зусиль на життєво важливих напрямках діяльності.

Методи наповнення соціальних інформаційних баз підпорядковуються основній меті: забезпечення необхідною інформацією існування і розвитку даної соціальної структури. В їх числі можна назвати досвідний (дотеоретичний) метод наповнення соціальних інформаційних баз, науково-теоретичний, художньо-естетичний, у структурі якого за певними оцінками можна виділити святково-обрядовий. Серед форм фіксації інформації сьогодні найчастіше практикуються: форма живої мови (словесна), письмова, фіксація електронної інформації, цифрова, предметна, художньо-естетична.

Аналіз досвіду останніх десятиріч свідчить, що життєздатність соціальних інформаційних баз прямо залежить від стану інформаторського середовища. Ефективність цього середовища залежить від активності членів даної людської спільності, які користуються послугами баз, спрямованої на інформаторство, поповнення цих баз.

Аналізу сучасних вимог щодо інформаційно-аналітичної діяльності та продуктів бібліотек та їх відповідних структур, розгляду шляхів оптимізації цієї діяльності в сучасних умовах, застосуванню інноваційних технологій у роботі з інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки були присвячені доповіді **Л. А. Чуприни**, зав. відділу НБУВ, **І. М. Мишчака**, канд. іст. наук, с. н. с., **О. В. Ворошилова**, канд. іст. наук, с. н. с., **О. В. Чебан**, м. н. с.

Підкреслювалося, що потреба сучасного соціуму (в Україні зокрема) в інформаційно-аналітичному продукті якісно нового рівня зумовлена новим рівнем інформаційного забезпечення суспільства, новими викликами сучасності, які зумовлюють сьогоднішні запити замовників і відповідні інформаційно-аналітичні продукти.

Наголошувалося, що інформаційне забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень здійснюється не акумулюванням великих обсягів інформації, а творенням синтезованих специфічних аналітичних продуктів різного призначення. Змістом таких аналітичних продуктів є висвітлення закономірностей суспільного розвитку, відображення в інформаційних потоках.

Зазначалося, що аналітичні матеріали, на відміну від

дискурсів ідеологічного (публіцистичного) гатунку, мають бути витриманими в дусі «політкоректності», а не постачати аргументи «за» чи «проти» – на догоду владним структурам або конкуруючим політичним силам. Водночас це не означає, що аналітика перебуває поза цінностями і оцінками, відповідно до ідеалу «позитивної науки». Сутність її, на думку М. Ожевана (див. Ожеван М. А. Концептуальні підходи в соціально-політичній аналітиці // <http://www.niss.gov.ua/Table/Ostrog/008.htm>), полягає в іншому: цінність предметного багатоаспектного аналізу в аналітиці бере гору над ідеологічним конфронтаційним «рефлексом». А це, очевидно, означає необхідність:

- дослідницької культури систематизації цінностей і оцінок згідно з певною усталеною шкалою суспільно-значимих норм та нормативів;
- приведення вживаних аналітиком предметних оцінок до рівня критеріально прозорої, наперед визначеної, структури;
- надання зазначеній структурі характеру концептуальності, нормативності;
- придатності запропонованої критеріальної структури системних оцінок для потреб практики управління.

Особливості здійснення сучасного економічного аналізу як складової діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек, специфіку використання у процесі підготовки інформаційно-аналітичних продуктів з економічної тематики матеріалів газетної періодики та інтернет-ресурсів було висвітлено у доповідях **С. П. Кулицького**, канд. екон. наук, с. н. с. НБУВ, **Ю. А. Якименка**, м. н. с. НБУВ, **Л. В. Присяжної**, м. н. с. НБУВ.

Зокрема, зазначалося, що проблема підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів з економічної тематики полягає в узгодженні інформаційних потреб замовника з відповідними можливостями інформаційних джерел. Тому, у процесі підготовки матеріалів характеристики інформаційних джерел розглядаються, у першу чергу, під кутом зору виконання конкретного завдання.

Крім того, у процесі підготовки інформаційно-аналітичного продукту необхідно вирішувати проблему уникання «інформаційного шуму». Зверталась увага на те, що сьогодні в засобах масової інформації (ЗМІ) можна отримати інформацію практично з будь-якого кола питань. При цьому досить часто інформація в різних джерелах багаторазово дублює одна одну. Тому просте кількісне збільшення оброблюваних джерел може призвести тільки до перевантаження аналітика без видимих результатів поліпшення якості його роботи. Слід наголосити, що високий рівень інформаційного шуму в оброблюваних інформаційних масивах так само негативно впливає на продуктивність праці аналітика, як і інформаційний голод.

Важливим аспектом підготовки інформаційно-аналітичного продукту є також необхідність аналізу не лише фактів, викладених у матеріалі, але й урахування позиції його авторів. Аналітик має зважати на те, що існує ймовірність свідомого використання інформації, яка дискредитує діяльність конкурентів з метою формування помилкової громадської думки, недоброчесної реклами.

ми й конкуренції чи здійснення великомасштабних шахрайських операцій.

Особливу увагу було приділено специфіці використання під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів з економічної тематики сенсаційних матеріалів, які останнім часом набувають усе більшої популярності.

Було проаналізовано такі види сенсаційних матеріалів:

- ❖ власне сенсаційні. Виникнення їх на сторінках газет зумовлене об'єктивною дійсністю. Власне сенсаційні матеріали спрямовані на те, щоб вчасно поінформувати суспільство про резонансні події, які можуть вплинути на громадську думку. Власне сенсаційні матеріали відрізняються від інших матеріалів саме об'єктивністю, актуальністю, і в них автор матеріалу виступає посередником між цією подією і споживачем інформації;
- ❖ сенсації-прогнози, які можна розглядати як групу, похідну від першої. Ці матеріали з'являються в пресі через деякий час у формі публіцистичних або аналітичних матеріалів. Сенсації-прогнози є авторськими і вони не пов'язані з об'єктивною дійсністю;
- ❖ псевдосенсації або штучні сенсації, які широко використовуються на сторінках «жовтої» преси. Мета псевдосенсації – посилити зацікавленість читача до конкретного ЗМІ.

Тому при аналізі інформаційних матеріалів основна увага концентрується на таких ключових моментах: кількість позитивних і негативних коментарів з даної теми; ступінь монополізації цієї теми, наявність взаємозв'язку між рекламними оголошеннями конкурентів і замовлених статей відносно того або іншого об'єкта; наявність в оброблюваному матеріалі оцінки потрібної інформації.

Розгляду специфіки використання газетної періодики та електронних версій періодичних видань у процесі підготовки інформаційно-аналітичних продуктів для задоволення інформаційних запитів дистантних користувачів бібліотек було присвячено доповіді **А. Л. Потіхи**, н. с. НБУВ та **І. В. Соколової**, м. н. с.

З огляду на зростаючий вплив електронних інформаційних ресурсів, у доповідях **Н. С. Вітушко**, зав. відділу НБУВ, **Т. Ю. Гранчак**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, **І. А. Вишневської**, н. с. НБУВ, **О. О. Натарова**, м. н. с. НБУВ, було приділено увагу питанням удосконалення в процесі інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур методики опрацювання саме електронних інформаційних джерел, характеристиці їхніх окремих видів, типології, жанрам та формам, а також питанням організації електронних інформаційних ресурсів для підготовки оперативних аналітичних матеріалів (на прикладі роботи СІАЗ НБУВ).

Зокрема, було висвітлено та проаналізовано специфіку інформаційно-аналітичних матеріалів центральних і регіональних, державних та недержавних, вітчизняних та зарубіжних, загальнотематичних та вузькогалузевих інтернет-видань, а також сайтів політичних партій та суспільно-політичних і релігійних організацій.

Зазначалося, що типи інтернет-видань, цілі й завдання, які стоять перед ними, впливають на формування жанрової різноманітності матеріалів, що наповнюють ресурс. При цьому розвиваються як інформаційні, так і аналітичні жанри.

Що стосується форми подачі електронної інформації, вона зумовлюється специфікою інтернет-мережі, яка покликана і здатна забезпечити користувачу можливість «занурення» в інформаційний потік у максимально короткий час. Отже, структура, розміщених в інтернет-виданнях матеріалів, має максимально сприяти швидкому сприйняттю їх змісту, формуванню якомога повнішого уявлення щодо проблеми, яка представляє інтерес. Серед ширше застосовуваних форм інтернет-матеріалів було зазначено перегорнуту піраміду, коли перший параграф містить висновок всієї публікації, а факти розміщуються у порядку зменшення значення; провідний параграф, який відповідає на питання «хто?», «що?», «де?», «коли?» і дає читачеві змогу скласти початкове уявлення про подію, явище, проблему тощо і не «випасти» з інформаційного потоку; блогі – короткі часто поновлювані пости, які подібні до миттєвих веб-повідомлень; поділ на структурні частини; використання гіперпосилань.

Враховуючи ефективність форм і жанрів подачі інформації інтернет-ресурсами, наголошувалось на доцільності використання зазначених жанрів і форм інформаційних матеріалів у процесі підготовки продукції різними, у тому числі й бібліотечними, інформаційно-аналітичними структурами, покликаними оперативно реагувати на запити дистантних користувачів.

Можливості бібліотечних структур у забезпеченні населення інформацією консультативно-правового характеру, підвищенні ефективності наукової діяльності, питання введення в цьому контексті в інтернет-середовище інформації фондів бібліотек, зокрема філософської спадщини минулого, а також кооперації інформаційних ресурсів бібліотечних закладів були розглянуті в доповідях **Ю. М. Половинчак**, м. н. с. НБУВ, **О. Д. Рябокопя**, м. н. с. НБУВ, **Л. П. Чернявської**, м. н. с. НБУВ, **В. Е. Пальчук**, м. н. с. НБУВ.

Зокрема наголошувалося, що концепція побудови бібліотечної системи в сучасних умовах має на меті створення єдиного інформаційного простору та інтеграцію у світовий бібліотечний інформаційний простір. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання: представлення бібліотечно-бібліографічної інформації та текстів публікацій в електронному вигляді; забезпечення доступу через інтернет до бібліографічної інформації і повнотекстових БД; забезпечення засобів пошуку і обслуговування запитів на інформаційні ресурси бібліотек; створення єдиної бібліотечної інфраструктури.

Створення єдиного інформаційного бібліотечного простору забезпечить умови для організації регіональних інформаційних корпоративних порталів, завданням яких, із урахуванням економічних та соціальних переваг нових цифрових технологій, буде вдосконалення грома-

дянського суспільства, подальший розвиток демократії на місцевому рівні, а також залучення громадськості до участі в демократичних процесах.

Регіональні інформаційні корпоративні портали також дадуть змогу забезпечити структурований доступ до інформації як місцевого, так і глобального значення через мережу інтернет, що позитивно позначиться на рівні правової і громадянської освіти та наукових досліджень.

Можливості використання інформаційних ресурсів бібліотек (на прикладі функціонування бібліотек зарубіжних країн), питання вдосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, інтелектуалізації бібліографічного пошуку у забезпеченні інформаційних запитів користувачів було висвітлено в доповідях **Т. В. Добко**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, **І. М. Архіпової**, н. с. НБУВ, **Н. І. Моїсесико**, н. с. НБУВ, **М. А. Чиж**, н. с. НБУВ, **Н. С. Дацькової**, м. н. с. НБУВ, **В. А. Шкаріної**, голов. бібліографа НБУВ.

Зверталась увага на те, що розвиток сучасних бібліотек супроводжується широкомасштабним переведенням накопиченої інформації в електронну форму, утворенням власних баз даних (БД) та забезпеченням доступу до віддалених електронних ресурсів – каталогів, повнотекстових документів, аналітичної інформації тощо.

На основі інтернет-технологій здійснюється інтеграція до корпоративної бібліотечної системи надаючи тим самим доступ до інформаційних книгосховищ комп'ютерних мереж.

Із дослідження та аналізу інформаційних ресурсів бібліотек було визначено такі тенденції: у більшості провідних європейських країн діє загальна мережа, яка об'єднує всі бібліотеки країни і надає доступ користувачам до каталогу будь-якої бібліотеки. Мова інтерфейсів веб-сайтів європейських бібліотек, які дозволяють проводити пошук за традиційним набором ознак, у числі

котрих: автор, заголовок, ключові слова та предметні рубрики, як правило, державна мова країни і англійська. За видами представлені такі документи: автореферати дисертацій, дисертації, книги, періодичні видання, оглядова інформація тощо. Це дозволяє при виконанні уточнювальних, фактографічних та тематичних довідок швидко знаходити необхідні дані для найповнішого задоволення потреб користувачів.

У цілому, виступи учасників секційного засідання дали змогу на базі аналізу практичної роботи з інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та наявного теоретичного доробку

- чіткіше визначити сучасні запити користувачів на власну інформаційну продукцію бібліотечних закладів та їхніх спеціальних (типу СІАЗ) структур;
- уточнити закономірності формування інформаційних баз електронної інформації в бібліотечних закладах;
- простежити специфіку формування жанрів електронної інформації в контексті співставлення з жанрами сучасної журналістики.

Розгляд даних проблем має актуальне практичне значення і сприяє вдосконаленню якісних показників інформаційно-аналітичної роботи.

Під час роботи секції її учасниками були обговорені питання вдосконалення діяльності бібліотек та їх інформаційно-аналітичних відділів у сучасних умовах, шляхи підвищення ефективності їхньої роботи щодо задоволення потреб дистантних користувачів у інформаційно-аналітичній продукції, що знайшло відображення в проекті рекомендацій до заключного документа конференції, які були обговорені і схвалені до прийняття.

*Тетяна ГРАНЧАК,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук*

Нові інформаційні технології електронних бібліотек

Вимоги суспільства до науково-інформаційного забезпечення його сталого розвитку, що зростають, потребують кардинального переосмислення основ бібліотечної справи та створення нової парадигми діяльності бібліотечно-інформаційних інституцій. Головний напрям трансформації бібліотек визначається тенденціями розвитку суспільства, яке сьогодні переходить від індустріальної стадії до фази, в якій промисловий сектор поступово втрачає провідну роль, а головною рушійною силою стають наукоємні (високі, тонкі) технології. На 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО (Париж, 2003) було прийнято рекомендацію використовувати для визначення сутності цього суспільства термін «суспільство знань». Такий термін визначає характер вимог суспільства до всіх інституцій – вони мають орієн-

тувати свою діяльність на наукоємні технології. Стосовно бібліотек така ідеологема потребує визначення стратегічним напрямом їхнього розвитку, створення та використання інтелектуальних інформаційних технологій. Слід наголосити, що спрямованість на наукоємні технології в бібліотеках існувала завжди. Класичним прикладом є процеси формування бібліографічної інформації, реферування наукової літератури, підготовки оглядово-аналітичних і прогностичних матеріалів насамперед для органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Сьогодні бібліотеки мають відповісти на новий виклик суспільства і освоїти процеси інтелектуального оброблення документів.

Семінар «Нові інформаційні технології електронних бібліотек» надав можливість отримати уявлення про су-